

Anne Sütü Bankası

Arzu KUL UÇTU¹, Nebahat ÖZERDOĞAN²

Gönderim Tarihi / Received: 18.05.2017

Kabul Tarihi / Accepted: 21.06.2017

¹Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ebelik Anabilim Dalı, Eskişehir, Türkiye

²Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Eskişehir, Türkiye

*Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Arzu KUL UÇTU, e-mail: kularzu@gmail.com

ÖZ

Anne sütü ile beslenmenin, çocuklara yaşam için en iyi başlangıcı sağlaması, hastalıkların önlenmesinde kilit rol oynaması, bebek mortalite ve morbidite oranlarını azaltmasından dolayı en üstün beslenme yöntemi olduğu belirtilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) çeşitli nedenlerle anne sütü alamayan bebeklerin formül mamalar yerine süt bankaları aracılığı ile sağlanan, başka bir annenin sütü ile beslenmesinin önemini vurgulamaktadır. Geçtiğimiz birkaç 10 yıllık süre içerisinde anne sütü alamayan bebeklere güvenli ve yararlı bir şekilde anne sütü sağlamak amacıyla donör annelerden alınan sütler anne sütü bankaları aracılığıyla verilmeye başlanmıştır. Süt bankalarının oluşumunda "wet-nurse" diye adlandırılan ve İslam kültüründe "sütanne" şeklinde yorumlanan bir kavram yer almaktadır. Anne Sütü Bankaları Birlikleri anne sütü bankalarını "spesifik tıbbi ihtiyaçları karşılamak amacıyla bağışlanan anne sütünü seçmek, toplamak, taramak, işlemek, depolamak ve dağıtmak amacıyla kurulmuş bir hizmet birimi" olarak tanımlamaktadır. Müslüman toplumlarda anne sütü bankacılığı genelde kabul görmeyen bir hizmettir. Ancak literatürde bazı Müslüman ülkelerde yapılan çalışmalarda dini gereklilikler ve kurallara yerine getirilerek donör anne sütünün kullanımı başarıyla sağlanmıştır. Türkiye'de anne sütü bankasının henüz bir şehirde kurulduğu ancak henüz faaliyete geçmediği görülmektedir. Bunda anne sütü bankacılığına yönelik olumsuz dini referansların ve önyargıların, etik kaygıların, konuya ilişkin bilgi eksikliğinin rolü vardır. Bazı Müslüman ülkelerde yapıldığı gibi dini gereklilikler ve kurallara yerine getirilerek Türkiye'de de anne sütü bankacılığı hizmeti verilebilir. Konu ile ilgili önyargı, yanlış inanış ve tutumların önlenmesi ve anne sütü bankalarının açılması yenidoğan sağlığının geliştirilmesi açısından önemlidir. Bu derleme ile sağlık çalışanlarının, onların aracılığı ile toplumun anne sütü bankasının yararları ve yenidoğan sağlığına katkıları konusunda bilgi eksikliğinin giderilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anne Sütü, Süt Bankası, Ebelik

ABSTRACT

It is stated that breastfeeding is the best nutritional method because it is the best start-up for children, plays a key role in prevention of diseases, reduces infant mortality and morbidity rates. The World Health Organization (WHO) emphasizes the importance of breastfeed infants who are not breastfed for a variety of reasons, with milk provided from mother's milk banks from another mother, instead of formula. Human milk taken from donor mothers has been started to be delivered through mother's milk banks in order to provide safe and beneficial breast milk to infants who have not been able to breastfeed for several decades. In the formation of the milk banks, there is a concept called "wet-nurse" which is interpreted as "milk mother" in Islamic culture. The Association of Breastfeeding Banks defines breastfeeding banks as a service unit established to collect, collect, process, store and distribute maternity leave donated to meet specific medical needs. Breastmilk banking in Muslim societies is generally an unacceptable service. However, in studies conducted in some Muslim countries in the literature, the use of donor parents has been successfully accomplished by fulfilling religious requirements and rules. It is seen that the mother's milk bank in Turkey has been established in a city yet, but it has not been activated yet. This has the role of negative religious references and prejudices, ethical concerns, and lack of knowledge about the subject of breast milk banking. As it is done in some Muslim countries, mother's milk banking service can also be provided in Turkey by fulfilling religious requirements and rules. Preventing prejudice, misconceptions and attitudes about the subject and the opening of breast milk banks are important for the development of newborn health. With this review, it is aimed to eliminate the lack of information about health workers, their benefits through the breast milk bank of the society and their contribution to newborn health.

Keywords: Human milk, Milk Bank, Midwifery

GİRİŞ

Anne sütü ile beslenmenin, çocuklara yaşam için en iyi başlangıcı sağlaması, hastalıkların önlenmesinde kilit rol oynaması, bebek mortalite ve morbidite oranlarını azaltmasından dolayı en üstün beslenme yöntemi olduğu belirtilmektedir (1). Bebeğin gelişimine katkı sağlamasının yanı sıra, içerdiği immoglobulinlerin bebeğin enfeksiyonlara karşı korunması, sindirim sistemi gelişimi ve olgunlaşmasını sağlaması gibi birçok yararlı etkisinin olduğu ifade edilmektedir (2). Ancak anneden veya bebekten kaynaklanan sorunlar nedeniyle anne sütü ile beslenme geçici veya kalıcı olarak kesilebilmektedir. Örneğin; annede var olan HIV, Radyoaktif iyot-131 kullanımı veya bebeğe bakamayacak kadar ağır hasta olunması gibi durumlarda bebek anne sütünden mahrum kalmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) çeşitli nedenlerle anne sütü alamayan bebeklerin formül mamalar yerine süt bankaları aracılığı ile sağlanan, başka bir annenin sütü ile beslenmesinin önemli olduğunu vurgulamaktadır (3, 4). Amerikan Pediatri Akademisi (AAP) ise; laktasyon desteğine rağmen anne sütünün kullanılmadığı durumlarda, özellikle preterm bebeklerde pastörize donör anne sütünün ilk seçenek olması gerektiğini bildirmektedir. Ayrıca preterm bebeklere bu fırsatı sunmak için anne sütü bankalarından ulaşılan sütlerin kullanılması gerektiğini vurgulanmaktadır (5). Yapılan çalışmalar da formül mamalara oranla anne sütü bankalarından alınan süt ile beslenen prematüre ve düşük doğum ağırlıklı bebeklerin birçok hastalıktan korunduğunu ve bağışıklık sisteminin daha güçlü olduğunu belirtmektedir (6, 7)

Geçtiğimiz birkaç 10 yıllık süre içerisinde anne sütü alamayan bebeklere güvenli ve yararlı bir şekilde anne sütü sağlamak amacıyla donör annelerden alınan sütler anne sütü bankaları aracılığıyla verilmeye başlanmıştır (8). Yeni bir uygulama gibi görülmesine karşın anne sütü bankacılığının tarihsel süreçte farklı kültürlerde farklı şekillerde uygulandığı bilinmektedir.

Anne Sütü Bankalarının Tarihçesi

Süt bankalarının oluşumunda “wet-nurse” diye adlandırılan ve İslam kültüründe “sütanne” şeklinde yorumlanan bir kavram yer almaktadır. Bu kavram ve uygulamanın milattan önce 2000’li yıllara dayandığı, 20.yy’a kadar yaygın olarak devam ettiği belirtilmektedir. 19.yy’da hijyenik bebek biberonlarının ortaya çıkmasının ardından bu uygulama hızla azalmıştır (9). Sütannelerin (Wet-Nurse) çocuklarını anne sütü ile besleyemeyen, emziremeyen ya da emzirmek istemeyen kadınların bebeklerini emzirmek, beslemek ve bakımını sürdürmek ile yükümlü oldukları belirtilmektedir. Batı kültüründe fakir kadınların zenginlerin bebeklerine sütannelik yaptığı vurgulanmaktadır. Soyluların, aristokratların ve dönemin varlıklı kimselerinin bebeklerine fakir kadınların sütanne olarak tutulduğu, burada ki temel amacın emzirmenin meydana getirdiği ovulasyon baskılanmasını ortadan kaldırmak ve hızlıca diğer gebeliğin gerçekleşmesini sağlamak olduğu belirtilmektedir (10). Çoğunlukla, annelerin emzirmeyi engelleyecek kronik bir hastalığının olması, ilaç kullanımı veya bebeğini terk etmesi gibi durumlarda sütannelerin hizmet verdiği ifade edilmektedir. Formül mamalar kullanılmadan önceki dönemlerde emziremeyen annelerin bebeklerinin sağlıklarını tehdit eden durumları engellemek amacıyla geliştirilmiş bir uygulama olduğu belirtilmektedir. Bu kavramın kültürlere göre uygulanış şekillerinin farklılık gösterdiği, Antik dönem, Romalılar ve Hammurabi yasalarında bile konuya ilişkin kurallar konulmaya çalışıldığı görülmektedir. Sütanne seçimine dikkat edilmesi, bunun için de annenin herhangi bir hastalığının olmaması, laktasyon döneminde olması gibi koşullar arandığı ifade edilmektedir (9, 10).

Kuzey Amerika’da 100 yıldan fazla süredir, hasta ve yüksek riskli bebeklere uygulanan donör anne sütü bankaları bulunmaktadır (11, 12). Yine aynı şekilde İslam kültüründe de sütannelik uygulamaları görülmektedir (13). Dünyada ilk donör anne sütü bankası 1909 yılında Viyana’da, ikincisi Boston’da ve üçüncüsü Almanya’da kurulmuştur (12). Ancak 1980’li yıllardan sonraki süreçte değişen koşullar ve artan hastalık riskleri (AIDS’in ortaya çıkması) birçok süt bankasının kapanmasına yol açmıştır (11).

Anne sütü bankalarının 3 çeşit olduğu belirtilmektedir. Birincisi birliklerin kurmuş olduğu bankalar, ikincisi seçilen süt donörü annelerden toplanan sütün saklanması, depolanması ve işlenmesi süreçlerini sağlamaktadır. Hastane süt bankaları, kendi ünitelerine donör anne sütü sağlayan birimlerdir. Üçüncüsü ise; hastane ile dış merkezli çalışan birimlerdir. Bu birimler, donör anne sütünü sadece kendi hastanelerine değil diğer dış birimlere de sağlamaktadır (8).

1985 yılında ise; amaçlarından biri tüm Kuzey Amerika’daki anne sütü bankaları için standartlar oluşturmak olan Kuzey Amerika Anne Sütü Bankacılığı Birliği (HMBANA) kurulmuştur. HMBANA tarafından ilk kez 1990 yılında yayımlanan standartlar, dünyadaki diğer pek çok süt bankacılığı belgelerinin temelini oluşturmakta ve yıllık olarak güncellenmektedir. Anne Sütü Bankaları Birlikleri anne sütü bankalarını “spesifik tıbbi ihtiyaçları karşılamak amacıyla bağışlanan anne sütünü seçmek, toplamak, taramak, işlemek, depolamak ve dağıtmak amacıyla kurulmuş bir hizmet birimi” olarak tanımlamaktadır (14). Anne sütü bankaları öncelikli olarak yenidoğan yoğun bakım ünitelerinde bulunan yüksek riskli yenidoğanlar ve hasta yenidoğanlar için donör anne sütü sağlamaktadır. Anne sütü bankalarının yenidoğan ünitelerinin yakınında, hatta sınırları içinde yer almasının de önemi vurgulanmaktadır (12, 15, 25).

Süt Bankalarının İşleyişi

Güvenli anne sütü bağıışı güvenli bağıışçı/donör seçimi ile başlar. Genel olarak sütünü bağıışlayan anneler, term veya preterm gebelik haftasında bir yaşın altında bebeği olan sağlıklı annelerdir. Bu anneler kendi bebeğini besledikten sonra fazla sütü olan, perinatal kayıp yaşamış veya bebeğini herhangi bir sağlık durumu nedeniyle besleyemeyip süt bankasına bağıış yapmak isteyen annelerdir (15).

Bağıışçıların taraması anne sütü bağıışı yapmak isteyen annelerle telefon görüşmesi ile başlar. Bağıışçının tıbbi ve sağlık öyküleri, yaşam tarzı alışkanlıkları ve uygulamaları, yüksek riskli davranış ve organ/doku transplantasyon öyküsü sorgulanır, serolojik kan laboratuvar testleri yapılır (15, 16). Anne sütüyle bebeğe geçebilen ilaçların kullanımı, tamamlayıcı ya da tıbbi amaçlı bitkisel veya evde hazırlanan reçeteli ve reçetesiz ilaçların kullanımı, Creutzfeld-Jakob hastalığının coğrafi alanlarda risklerine maruz kalma, donör anne sütünün kabul edilmesinde kontrendike faktörler olarak sayılabilir (15). Anne sütü bağıışında normal doz insülin, vitaminler, sadece progestin içeren oral kontraseptifler, levotiroksin, burun spreyleri, astım inhalerleri, topikal tedaviler, göz damlaları ve çoğu vitaminlerin kullanımı kabul edilebilir. Günlük yaşam tarzı alışkanlıklarından alkol tüketimi, sigara veya yasadışı uyuşturucu kullanımının yanı sıra dövme, akapunktur yaptırma gibi yüksek riskli davranışlar donörlerin anne sütü bağıışlamalarına engel oluşturan uygulamalardır (16).

Anne sütü donör adaylarıyla telefon görüşmesinin ardından, süreç benzer ama genişletilmiş soruların yer aldığı yazılı bir anketin ev ortamında doldurulmasıyla devam eder. Ankete; yenidoğanlara yardım etmek amacıyla sütün bağıışlanması amacını içeren bilgilendirilmiş onam formu ve alıcı bebeklere herhangi bir riskten kaçınmak için bağıışlanan sütün işleneceği ve test edileceğine yönelik detaylı açıklamalar eklenir (15, 24).

Anne sütü donör adaylarına HIV, T-hücresi lenfotropik virüsü, hepatit B, hepatit C ve sifiliz gibi hastalıklara yönelik serolojik kan tarama testleri ücretsiz olarak yapılır. Bu testlerin sütün bağıışlanması öncesinde 6 ay

içinde tamamlanması gerekir. Herhangi bir laboratuvar sonucunu pozitif gelirse, donör annenin sütünü başlatma sürecine devam etmesine izin verilmez. Aynı zamanda tüm donörlerin her 6 ayda bir sağlık kontrollerini yaptırmaları gerekir. Başlatılan anne sütü karşılığında başlatıcıya bir ödeme yapılmaz, bankadan süt almak isteyenlere ise süt para karşılığında verilir (15, 16).

Tüm yeni başlatıcı annelere ilk olarak yüz yüze emzirme danışmanları ve hemşireler tarafından yazılı ve sözlü olarak el yıkama, hijyen uygulamaları, süt sağma, saklama, toplama, ulaştırma aşamalarını ve uyması gereken kuralları içeren eğitim verilir. Ayrıca annelerin beslenmesi, süt sağma işlemi sırasında göğüs ve el hijyenine dikkat etmeleri, meme masajı ve elle sağma işlemi hakkında uygulamalı danışmanlık verilir. Her bir anneye, isteğine göre manuel ya da elektrikli süt pompası temin edilir. Araştırma sonuçlarına göre elle sağma, kontaminasyon riski daha az olduğu ve süt üretimini yarıdığı için tavsiye edilmektedir (17).

Sütlerin toplanması, saklanması ve taşınması aşamalarında başlatıcının eğitimi çok önemlidir. Süt polietilen kaplarda -20°C'de saklanır ve kuru buz kalıbı üzerinde taşınır ve her bir süt bankasında -20°C'de uzun süreli olarak dondurulur. Dondurulmuş süt sonrasında evrensel önlemler kullanılarak çözülür, havuz oluşturulur ve karıştırılır. Bazı süt bankaları pastörizasyon öncesinde patojenlerin kolonizasyon olasılığını saptamak amacıyla bakteriyolojik tarama yapmaktadır. Kuzey Amerika Anne Sütü Bankacılığı Birliği (HMBANA) süt bankaları ısı işlemini Holder pastörizasyon metodunu kullanarak gerçekleştirmektedir (62,5°C'de 30 dakika). Tüm süt bankaları pastörizasyon sonrası, pastörizasyonu doğrulamak amacıyla bakteriyolojik testleri yapmaktadırlar. Sonrasında pastörize süt soğutulup daha sonra kullanılmak üzere saklanır ve bir doktor reçetesi ile dağıtılır (15, 16, 18). Bazı süt bankaları sütü ham olarak vermektedir. Yapılan randomize kontrollü bir çalışmaya göre anne sütünün pastörize edilerek verilmesinin daha güvenli olduğunu vurgulamaktadır (19). İşlenmiş ve test edilmiş süt öncelikle tıbbi ihtiyacı olan bebeklere verilir. Sütün verilmesinde öncelik hastanede ciddi komplikasyonları olan preterm yenidoğanlar ve immünolojik yetmezlik, gastrointestinal defekt, diğer beslenme yöntemlerine karşı intolerans gibi tıbbi komplikasyonları nedeniyle hastaneye yatırılan term bebekleridir (18).

Müslüman Toplumlarında Anne Sütü Bankaları

Hristiyanlık, Budizm ve Hinduizm gibi farklı dinlerde anne sütü paylaşımı konusunda resmi herhangi bir sorun görünmemekte, yasaklanmaktan çok teşvik edilmektedir. Hatta insandan insana kan transfüzyonunu yasaklayan Yehova Şahit'i topluluklarında bile bu konuyla ilgili hiçbir katı kural bulunmamaktadır. İslam dininde, süt paylaşımı bir erdem olarak görülmektedir. Emzirme çok güçlü bir şekilde teşvik edilmekte ve kutsal kitaptaki birçok ayette açıkça belirtilmektedir. Ancak anne sütünün uygunsuz kullanımı yasaklanmakta ve satılmaması gerektiği vurgulanmaktadır (20).

Müslüman toplumlarında sütannelik yeni doğmuş bebeklerin beslenmesinde iyi bilinen köklü bir yöntemdir. Sütanne genellikle bir akraba veya bebeğin ailesini tanıyan bir aile dostudur. Müslüman toplumlarında bebeğin ailesinin sütanneyi veya donörü tanıyan olması son derece önemli olarak görülmektedir. Çünkü dini inanca göre bebeği emziren sütanne artık bebeğin annesi, bebekte sütannenin çocuğu olarak düşünülmektedir. Bu nedenle sütanne tarafından emzirilen bebek ve sütannenin kendi çocukları aralarında kan bağı olmamasına rağmen, kardeş olarak düşünülmektedirler. Bu çocukların birbirleriyle evlenmeleri yasaklanmıştır. Bu nedenle dini uygulama olarak başlatıcı sütü alan bebeğin başlatıcıyı tanıması çok önemlidir (20, 21).

Ailelerin süt paylaşım süreci ve çocukların evlenmelerinin yasaklanmış olduğu konusunda tam olarak farkındalıklarının olması nedeniyle, bu inanın bireysel durumlarda uygulanması bir sorun oluşturulmasına rağmen, hastane düzeyinde süt paylaşımı, süreci daha karmaşık bir hale getirmektedir (20). Bu nedenle Müslüman toplumlarında anne sütü bankacılığı kabul görmeyen bir hizmettir. Ancak literatürde Kuveyt'te Al-Naqeeb ve arkadaşları (2000) dini gereklilikleri yerine getirerek, bir yenidoğan yoğun bakım ünitesinde altı bebeğe (ikiz, üçüz) donör anne sütü vermelerini sağlamışlardır. Yapılan çalışmaya göre; 26-28 hafta arasında erken doğum yapmış 3 kadın ve 6 bebek çalışma grubunu oluşturmuştur. Bunlardan ilkinin bir bebeği, ikincisinin ikiz bebekleri ve üçüncüsünün üçüz bebekleri bulunan annelere, dini olarak yasaklanan durumlar, medikal ve hijyen kuralları anlatılmış, bu koşullar altında gerçekleştirecekleri garanti altına alınmıştır. Ayrıca kadınlara dini olarak bu çocukların evlenmelerinin yasak olduğu, süt vermenin miras üzerinde hak doğurmadığı da belirtilmiştir. Donörlerden alınan sütler yaklaşık 2 hafta hafta süreyle serolojik testlerden geçirilmiş, alıcı anneler sütü alana kadar dondurucuda -20°C'de saklanmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre ise; doğum ağırlığı 975 gram olan 62 gün süreyle donör anne sütüyle beslenen bebeğin 1853 gram olduğu, ikiz bebeklerin doğum ağırlıklarının 705-766 gram ağırlıklarının 90-92 gün sonunda 1810-1940 gram olduğu, üçüz bebeklerin doğum ağırlıklarının sırasıyla 850-950-1000 gram olduğu ve 62-46-52 günlerde 1830-1820-1856 gram ağırlıkta oldukları belirlenmiştir. Öte yandan erken doğuma bağlı gelişen komplikasyonların azaldığı da ifade edilmektedir (21). Hsu ve arkadaşları (2012), donör ve alıcı annelere din kuralları, hijyen kuralları ve sütün kullanımına ilişkin eğitimler düzenledikten sonra çalışmaya katılmaya gönüllü kişiler aracılığıyla düşük doğum ağırlıklı, erken doğum ya da anne sütünü yeterli alamayan bebeklerin donör anne sütü almalarını başarılı bir şekilde sağlamışlardır. Toplanan donör anne sütleri -20°C'de 72 saat süreyle bekletildikten sonra verilmiş, yenidoğan nekrotizan enterokolit (NEC) açısından formül mamalara kıyasla anlamlı farklar elde edildiği belirtilmiştir (22).

Ülkemizde anne sütü bankacılığı ile ilgili Gürol ve arkadaşları (2010) yaptıkları çalışmalarında 15-49 yaşındaki evli kadınların çoğunluğunun anne sütü bankacılığı konusunda bilgi eksikliğinin olduğunu bildirmişlerdir (23). Ekşioğlu ve diğerlerinin (2015) anne

sütü bankasına ilişkin kadınların görüşlerini değerlendirmek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmaya göre; %41,6'sı süt bankasını bilmekte, %71,3'ü uygulanmasını istemekte ve %68,8'i süt bağışlayabileceğini ifade etmektedir. Bağışta bulunmak istemeyen annelerin %62,2'si hastalık riskini neden göstermektedir. Çalışmaya katılanların %8,2'si daha önce sütannelik yaptıklarını belirtmişlerdir. Annelerin yaklaşık yarısının süt bankasını duymuş olması, çoğunluğunun uygulamayı desteklemesi ve süt bankası açıldığı takdirde sütünü bağışlayabileceğini söylemesi süt bankacılığı uygulamasının gerçekleştirilmesi açısından olumludur. Ancak süt bağışlamada hastalık riski endişesi ile birlikte dini çekincelerin olması, süt bankacılığı sistemi kurulduğunda bu sistemin işleme açısından engel oluşturacak faktörlerin varlığına işaret etmesi açısından önemlidir (3).

SONUÇ

Uluslararası kuruluşlar yenidoğan sağlığında, tüm yenidoğanların beslenmelerinde ilk tercih olarak anne sütü almalarını ve anne sütünün olmadığı durumlarda ise donör anne sütünün temin edilmesini önemle vurgulamaktadır. Anne sütü bankaları preterm ve yenidoğanların anne sütü almalarını sağlayan önemli bir uygulamadır. Türkiye'de anne sütü bankacılığı henüz uygulanmamaktadır. Müslüman toplumlarda anne sütü bankacılığı kabul görmeyen bir hizmettir. Bazı Müslüman ülkelerde yapıldığı gibi dini gereklilikler ve kurallar yerine getirilerek Türkiye'de de anne sütü bankacılığı hizmeti verilebilir. Konu ile ilgili önyargı, yanlış inanış ve tutumların önlenmesi ve anne sütü bankalarının açılması yenidoğan sağlığının geliştirilmesi açısından önemlidir. Süt bankası uygulamasına yönelik girişimlerde; başta ebeler, olmak üzere tüm sağlık personelinin konu hakkında bilgilendirilmelidir. Ayrıca anneler ve toplumun anne sütü bankasının yararları ve yenidoğanların sağlığı üzerine olan etkileri konusunda bilgi eksikliği giderilmelidir

KAYNAKLAR

1. Gürol A, Özkan H, Çelebioğlu A. Turkish women's knowledge and views regarding mother's milk banking. *Collegian*. 2014;21(3): 239-244.
2. Quigley M A, Henderson G, Anthony M Y, McGuire W. Formula milk versus donor breast milk for feeding preterm or low birth weight infants. *Cochrane Database Syst Rev*. 2007;4(4).
3. Ekşioğlu A, Yeşil Y, Turfan E Ç. Mothers' views of milk banking: sample of İzmir. *Turkish Archives of Pediatrics/Türk Pediatri Arşivi*.2015; 50(2): 83.
4. WHO/UNICEF. Global strategy for infant and young child feeding. <http://whqlibdoc.who.int/publications/2003/9241562218.pdf>. Published 2003. Erişim Tarihi: 16.10. 2016.
5. American Academy of Pediatrics. Section on Breastfeeding. Breastfeeding and the use of human milk. *Pediatrics*. 2012;129: e827-41.
6. Chang F Y, Cheng S W, Wu T Z, Fang L J. Characteristics of the first human milk bank in Taiwan. *Pediatrics & Neonatology*.2013; 54(1): 28-33.
7. Schanler R J. The use of human milk for premature infants. *Pediatric Clinics of North America*.2011; 48(1):207-219.
8. Bastons-Compta A, Gómez A, Garcia-Algar O. Screening of Drugs of Abuse in Human Milk Banks. *J Preg Child Health*. 2016; 3: e130.

9. Mueller R. *Infant Feeding Practices as Personal and Cultural Constructions* (Doctoral dissertation, Goucher College).2015.
10. Thorley V. Sharing breastmilk: Wet nursing, cross-feeding and milk donations. *Breastfeeding Review: Journal of The Australian Breastfeeding Association*. 2008;16(1):25-29.
11. O'Reilly A. "Wet Nursing," *Encyclopedia of Motherhood*. 2010:1273.
12. Jones F. History of North American donor milk banking: One hundred years of progress. *J Hum Lact*. 2003;19(3):313-318.
13. Yaman A. İslam Hukukuna Özgü Bir Kurum Süt Akrabalığı. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*.2002; 13(13).
14. Human Milk Banking Association of North America. <https://www.hmbana.org/>. Erişim Tarihi: 16.10.2016.
15. Updegrave K. Nonprofit Human Milk Banking in the United States. *Journal of Midwifery&Women'sHealth*. 2013;58(5):502-508.
16. O'Hare EM., Wood A., Fiske E. Human Milk Banking. *Neonatal Network*. 2013; 32(3):175-183.
17. http://www.who.int/nutrition/events/2016_WHA69_breastfeedingXXIcentury_event_24May/en/ Erişim Tarihi: 16.10.2016
18. Landers S, Hartmann BT. Donor human milk banking and the emergence of milk sharing. *Pediatr Clin N Am* 60.2013:247-260.
19. Narayanan I, Murthy N S, Prakash K, Gujral V V. Randomised controlled trial of effect of raw and holder pasteurised human milk and of formula supplements on incidence of neonatal infection. *The Lancet*. 1984;324(8412);1111-1113.
20. Ramli N, Ibrahim NR., Hans VR. Human milkbanks: The benefit sandissues in an Islamic setting. *Eastern Journal Of Medicine*. 2010;15(4):163-167.
21. Al-Naqeeb NA, Azab A, Eliwa MS, Mohammed BY. The introduction of breast milk donation in a Muslim country. *JHum Lact*. 2000;16(4):346-350.
22. Hsu HT, Fong TV, Hassan NM, Wong HL, Rai JK, Khalid Z. Human milk donation is an alternative to human milk bank. *Breastfeeding Medicine*. 2012; 7(2):118-22.
23. Gürol S. Annelerin Emzirme Yeterlilik Durumları İle Meme Başı Ağrısı/Travması Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ebelik Anabilim Dalı, İzmir 2011;29.
24. European Milk Banking. <http://www.europeanmilkbanking.com/aboutus.html>. Erişim Tarihi: 13.10.2016.
25. Wight NE: Donor human milk for preterm infants. *J Perinatol*. 2001;21(4):249-54.

<http://edergi.cbu.edu.tr/ojs/index.php/cbusbed> isimli yazarın CBU-SBED başlıklı eseri bu Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

